



## نکات برتر اصول فقه (۴)

ویژه دانشجویان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه پیام نور

دکتر اعظم امینی

عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور



طهرانی  
زمستان ۱۳۹۵

- سرشناسه ..... امینی، اعظم، ۱۳۵۹ -
- عنوان و نام پدیدآور ..... نکات برتر اصول فقه (۴)، ویژه دانشجویان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه پیام نور / اعظم امینی.
- مشخصات نشر: ..... مشهد: طنین قلم، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری: ..... ۱۱۲ ص.
- شابک: ..... 978 - 600 - 7592 - 91 - 5
- وضعیت فهرست‌نویسی: ..... فیبا.
- یادداشت ..... کتاب حاضر بر اساس کتاب «الوسیط فی الاصول الفقه...» نوشته جعفر سبحانی است
- موضوع ..... اصول فقه شیعه -- آموزش برنامه‌ای
- Islamic law, Shiits--Intepreataion and Construction -- ..... موضوع
- programmed instruction
- موضوع ..... اصول فقه شیعه -- راهنمای آموزش عالی
- Islamic law, Shiits--Study and teaching (Higher) ..... موضوع
- موضوع ..... اصول فقه شیعه -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
- Islamic law, Shiits--Intepreataion and Construction ..... موضوع
- Examinations, questions, etc
- شناسه افزوده ..... سیدی، ریزی، جعفر، ۱۳۰۸. الوسيط فی الاصول الفقه: کتاب
- یبحث عن الادله اللفظیه والعقلیه بان الاصل و الاطناب
- شناسه افزوده ..... دانشگاه پیام نور
- رده‌بندی کنگره ..... ۱۳۹۵ و ۵۰۲ س / ۱۵۹ BP
- رده‌بندی دیویی ..... ۲۹۷ / ۳۱۲
- شماره کتاب‌شناسی ملی ... ۴۵۹۳۶۵۶





انتشارات طنین قلم



● نکات برتر اصول فقه (ویژه دانشجویان رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی)

● دانشگاه پیام نور

● دکتر اعظم امینی (عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور)

● ناشر: انتشارات طنین قلم

● صفحه آرای: زهرا صالح نژاد

● نوبت چاپ: چاپ اول، زمستان ۱۳۹۵

● قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

● چاپ: چاپخانه دانشگاه فردوسی مشهد

● شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۵۹۲ - ۹۱ - ۵

● نشانی ناشر: [taninghalam@yahoo.com](mailto:taninghalam@yahoo.com)

● شماره تلفن: ۰۹۱۵۱۰۹۴۶۹۵

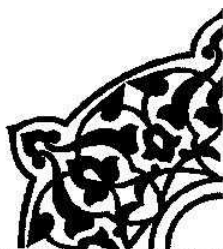
● فروشگاه اینترنتی کتاب: [www.ketab.ir/taninghalam](http://www.ketab.ir/taninghalam)

● حق چاپ برای مؤلف محفوظ است

## فهرست

|    |                                                  |
|----|--------------------------------------------------|
| ۷  | پیشگفتار                                         |
| ۹  | مقدمه                                            |
| ۱۱ | گفتار نخست: اصل برائت                            |
| ۱۱ | مبحث نخست: تعریف و مجرای اصل برائت               |
| ۱۲ | مبحث دوم: ادله اصولیون بر برائت                  |
| ۱۹ | مبحث سوم: ادله اخباریون                          |
| ۲۰ | مبحث چهارم: تنبیهات                              |
| ۲۳ | گفتار دوم: اصالة التخییر                         |
| ۲۴ | شرح بحث                                          |
| ۲۷ | گفتار سوم: اصالة الاحتیاط                        |
| ۲۸ | مبحث نخست: حکم شبهه محصوره                       |
| ۲۸ | مبحث دوم: حکم شبهه بر ما صوره                    |
| ۲۸ | مبحث سوم: تنبیهات شبهه محصوره و غیر محصوره       |
| ۳۳ | مبحث چهارم: قاعده میسور (مالاندکی که لایترک کله) |
| ۳۴ | مبحث پنجم: اجرای اصالة الاحتیاط                  |
| ۳۵ | مبحث ششم: شرایط جریان اصل برائت                  |
| ۳۷ | گفتار چهارم: استصحاب                             |
| ۳۸ | مبحث نخست: عناصر استصحاب                         |
| ۳۸ | مبحث دوم: قاعده یقین (شک ساری)                   |
| ۳۹ | مبحث سوم: قاعده مقتضی و مانع                     |
| ۴۰ | مبحث چهارم: تقسیمات استصحاب                      |
| ۴۱ | مبحث پنجم: ادله حجیت استصحاب                     |
| ۴۱ | مبحث ششم: استصحاب شک در مقتضی                    |
| ۴۲ | مبحث هفتم: تنبیهات استصحاب                       |
| ۴۷ | گفتار پنجم: استصحاب و قواعد چهارگانه             |
| ۴۷ | مبحث نخست: قاعده ید                              |

|     |                                         |
|-----|-----------------------------------------|
| ۴۷  | مبحث دوم: اصالة الصحة                   |
| ۴۸  | مبحث سوم: قاعدة تجاوز و فراغ            |
| ۴۸  | مبحث چهارم: قاعدة قرعه                  |
| ۵۱  | گفتار ششم: تعارض و تراجیح               |
| ۵۱  | مبحث نخست: حکم متعارضین                 |
| ۵۲  | مبحث دوم: مرجحات منصوصه                 |
| ۵۲  | مبحث سوم: تراجم                         |
| ۵۳  | مبحث چهارم: اسباب تراجم                 |
| ۵۳  | مبحث پنجم: راه های شناخت اولویت و اهمیت |
| ۵۵  | خودآزمایی (۱) سوالات تابستان ۱۳۸۹       |
| ۵۷  | خودآزمایی (۲) سوالات نیمسال اول ۸۹-۹۰   |
| ۶۶  | خودآزمایی (۳) سوالات: نیمسال اول ۹۰-۹۱  |
| ۷۲  | خودآزمایی (۴) سوالات نیمسال اول ۹۵-۹۴   |
| ۷۷  | خودآزمایی (۵) سوالات نیمسال اول ۹۲-۹۳   |
| ۸۳  | خودآزمایی (۶) سوالات نیمسال اول ۹۳-۹۴   |
| ۹۰  | خودآزمایی (۷)                           |
| ۹۷  | خودآزمایی (۸)                           |
| ۱۰۴ | منابع                                   |
| ۱۱۱ |                                         |



## پیشگفتار

اصول فقه، علمی است که یک رشته قواعد را به فردی که در مسیر استنباط است، می‌آموزد. بابت آن قواعد استنباط حکم الهی از منابع آن میسر گردد. در حقیقت، این درس یکی از درس‌های دانشجویان رشته حقوق و فقه و مبانی حقوق به شمار می‌رود. اهم مباحث آن شامل: الفاظ، حجت، مفاهیم و اصول عملیه است که در چندین ترم و درس پیشنهاد ارائه می‌گردد.

از جمله مهمترین مباحث و سرفصل‌های این درس تخصصی، مباحث اصول عملیه است که دانشجویان فقه و مبانی حقوق دانشگاه پیام نور مباحث آن را در اصول فقه (۴) از الوسیط آیت الله سبحانی مباحث دنبال می‌نمایند و از طرفی نیز این درس به عنوان درس جبرانی برای دانشجویان کارشناسی ارشد این رشته معرفی شده است.

لذا در این اثر سعی شده است همراه با نکات برتر درس و تعریف اصطلاحات تخصصی و توضیحات لازم با استفاده از کتب اصولی دیگر چند سری آزمون به عنوان خودآزمایی جهت درک و قدرت بیشتر دانشجویان

گرامی جهت گذراندن این درس با موفقیت آورده شود. امید است این اثر بتواند راهگشای دانشجویان گرامی باشد. و با انتقادات سازنده خود راهگشای اثرات مطلوب و بهتر در این زمینه باشید.

«و من الله التوفیق»



## مقدمه

اصل در اصطلاح حکمی است که برای شخص مردد و شک قانونگذاری شده است و در آن سه گونه صر به واقع، وجود ندارد و صرفاً یک حکم ظاهری است. (فیض، علیرضا، مبانی فقه و اصول، ص ۱۶۱).

اصل دارای تقسیماتی است مهم‌ترین آنها اصول لفظی و عملی است. اصل عملی یا فقهاتی در مقابل اصل اجتهادی قرار دارد و عبارت است از اصلی که برای مکلف شک جعل حکم ظاهری می‌کند تا در مقام عمل او را از حیرت و سرگردانی نجات دهد. (ملکی، صفه‌نامه مجتبی، فرهنگ اصطلاحات اصول، ص ۱۱۶)

در حقیقت حالات شخص مکلف در زمان مواجهه با احکام شریعی یا موضوعات ذی حکم می‌تواند:

۱. قطع: از نظر عقلی معتبر و واجب المتابعیت. و مکلف را به یقین می‌رساند.
۲. ظن: اصل بر حرمت عمل به ظنون است مگر با دلیل خاص قطعی.
۳. شک: مجری جریان اصول عملیه (ادله فقهاتی) باشد. و صرفاً مکلف را از حالت سردرگمی نجات می‌بخشد. و برای فرد مکلف حکم ظاهری را بیان می‌نماید.

نکته ۱: محقق خراسانی تقسیم بندی فوق الذکر را قبول ندارد و حالت مکلف را دائر مدار قطع و شک می دانند. (استدلال ایشان: ظن به حکم اگر معتبر باشد اعتبار قطع را دارد و اگر معتبر نباشد مانند شک است.)

نکته ۲: اصل، زمانی به کار می رود که دلیلی در کار نباشد. به همین دلیل در حالت شک، اصول عملیه جریان پیدا می کنند و به آن استدلال می کنیم.

نکته ۳: اصول عملیه در یک تقسیم بندی به دو دسته تقسیم می شوند. الف. اصولی که مختص باب و مساله خاصی است. مانند اصل طهارت، حلیت، صحت، تجاوز و فراغ.

ب. اصولی که در تمام ابواب فقهی کاربرد دارد و بر حسب استقرار و برهان می باشد. چهار عدد هستند. استصحاب، برائت، احتیاط و تخییر.

\* مجری اصول اولیه (طبق نظر متعارف و مشهور علمای اصول)

۱. در شک نسبت به حکم شرعی، حالات سابقه ملحوظ است ← جریان استصحاب

۲. در شک نسبت به حکم شرعی، یقین سابق مورد توجه نیست.

- شک در اصل تکلیف ← برائت

- شک در مکلف به ← احتیاط امکان دارد ← احتیاط.

- شک در مکلف به ← احتیاط امکان ندارد ← تخییر

نکته: آیت الله سیحانی نظر معروف اصولیین را رد کرده و قائل است اگر حالت سابقه ملحوظ نباشد.

|                                         |                                |
|-----------------------------------------|--------------------------------|
| ۱. علم به مجازات تجری داریم ← احتیاط    | یا احتیاط امکان دارد.          |
| ۲. یا علم به مجازات تجری نداریم ← برائت |                                |
|                                         | یا احتیاط امکان ندارد. ← تخییر |